

5. Vil'chuk, T. B. (2006) Orhanizatsiya roboty advokatury v Ukraini [Organization of the Bar in Ukraine] : navch. posibnyk ; za red. k. yu. n., dots. Sibil'ovoyi N. V. Kharkiv : Odisey. 376 s.

6. Zeykan, Ya. P. (2010) Zakhyst u hospodars'kiy spravi: naukovo-praktychnyy komentar [Protection in economic case: scientific and practical commentary]. Kyiv : KNT ; O. S. Lipkan. 534 s.

SUMMARY

Liliya V. Mezhevska, Valeriya V. Vasylichenko. The lawyer's role as a representative in the economic procedure. The participation of a lawyer is a fundamental component of the trial. After all, there are many people who need qualified legal assistance, primarily to protect their rights and interests.

However, the current legislation of Ukraine regulates the legal relations of procedural representation in different ways, especially with regard to the provision of legal assistance and the performance of functions in court by a lawyer.

This question requires a new comprehensive study, taking into account the peculiarities of the legal position of a lawyer in economic and procedural legal relations as their subject and on its basis the following provision: taking into account the special role of a lawyer as a person providing legal assistance. requires a separate regulatory regulation.

Introduction of norms in the legislation that will be more in line with the direction of strengthening the protection of the rights and legitimate interests of participants in commercial proceedings during the proceedings in the commercial court, provided that their interests are represented by a lawyer. Thus, we can conclude that the specifics of the lawyer in the commercial process is determined by the specifics of the commercial proceedings.

Keywords: lawyer, representative, commercial court, legal aid, legislation of Ukraine.

УДК 349.4

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-4-152-156

**Лілія
МЕЖЕВСЬКА**[©]
кандидат
юридичних наук,
доцент

**Марія
КАПІНУС**
студентка
юридичного
факультету

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

ЗЕМЕЛЬНИЙ МОРАТОРІЙ: ЗАГРОЗИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Досліджено сутність, мету та зміст мораторію на продаж сільськогосподарських земель, встановлені об'єкти мораторію та коло суб'єктів, на яких він розповсюджується. Проаналізовано вплив мораторію на економіку країни, сформульовано ідеї та пропозиції щодо доцільності його продовження. Наведено власні висновки щодо доцільності встановлення обмежень для покущів земель сільськогосподарського призначення після зняття мораторію. Незважаючи на значний масив публікацій щодо мораторію, відкритим залишається питання щодо механізму функціонування ринку землі після його зняття, зокрема щодо можливості купівлі землі іноземцями.

Ключові слова: мораторій, землі сільськогосподарського призначення, право власності на землю, купівля-продаж, земельна реформа, ринок землі, Земельний кодекс України.

Постановка проблеми. Упровадження мораторію спричинило низку проблем різного характеру. Наприклад: купівля-продаж земель, корупція високого рівня, недовіра громадян, монополізація відносин, обмеження прав власників земель, ринок землі. Існу-

© Межевська Л. В., 2020

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7413-949X>

megevska38@gmail.com

© Капінус М. А., 2020

kap_i_masha00@ukr.net

ють як загрози, так і перспективи земельного мораторію в Україні. Одним з доволі важливих завдань сьогодення сучасної земельної реформи в Україні є включення такого ресурсу як земля до економічного обороту й напрацювання прозорих інструментів його регулювання. Без існування земельного ринку не можна вважати логічно завершеним перетворення земельних відносин. Саме встановлення особливого правового режиму у використанні земельних ділянок, при якому забезпечується посилена охорона земель, обмеження можливостей виведення їх із сільськогосподарського обігу, підвищення родючості ґрунтів потребує подальшого вивчення та дослідження.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Велика кількість провідних вчених, науковців, розглядали та досліджували питання впливу мораторію на землю сільськогосподарського призначення, а саме: О. С. Літошенко, Г. І. Балюк, Т. В. Коваленко, П. Ф. Кулинич, А. А. Мірошниченко, О. С. Лисанець, А. М. Третяк, О. О. Пендзин, М. А. Федоров, В. І. Юрчишин, інші. Питання мораторію на землю надалі залишається одним із найбільш дискусійних в Україні, але окремі особливості цих питань залишаються до кінця не розкритими, тому це все зумовлює актуальність теми.

Метою цієї статті є дослідження сутності мораторію, висвітлення проблем та перспектив продажу земель сільськогосподарського призначення в Україні.

Вперше мораторій на відчуження земельних часток (паїв) був запроваджений Законом України «Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю)» від 18 січня 2001 року. Закон тимчасово забороняв укладати угоди купівлі-продажу, дарування земельної частки або іншим способом відчужувати зазначені частки, крім передачі їх у спадщину та у разі викупу земельних ділянок для державних і громадських потреб. Отже, об'єктом мораторію була лише «земельна частка», до того ж на той момент положення закону видавались тимчасовими та такими, що будуть діяти тільки до прийняття нової редакції Земельного кодексу.

Прийнятий 25 жовтня 2001 року Земельний кодекс не тільки не скасував положення мораторію, але й розширив перелік земель, на які він поширюється. Адже відповідно до п. 15 Розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу було заборонено відчуження не лише земельних часток, а й земельних ділянок для ведення селянського господарства та іншого товарного сільськогосподарського виробництва, але тільки до 1 січня 2005 року. В період з 2005 року по 2008 рік, Верховна Рада продовжувала мораторій кожен раз із зазначенням конкретної дати, до якої він діє. Починаючи з 2008 року фактично мораторій став безстроковим, адже строк його дії почав бути пов'язаний не з конкретною датою, а з подією – до набрання чинності законами України про державний земельний кадастр та про ринок землі [2, с. 55].

Зазначимо, що починаючи з 2007 року, дія мораторію почала поширюватись і на земельні ділянки, виділені власникам земельних ділянок (паїв) за їх заявою для ведення особистого селянського господарства. Це положення було закріплене в Законі України «Про внесення змін до Земельного кодексу України щодо заборони продажу земель сільськогосподарського призначення до прийняття відповідних законодавчих актів». Окрім того, відповідно до цього Закону заборонялась також і зміна цільового призначення таких земельних ділянок, тобто з моменту запровадження мораторію існувала тенденція до розширення переліку земель, на які він поширюється [3].

Існування мораторію на продаж сільськогосподарських земель має негативний характер. З цього питання науковці дискутують та виносять на розгляд цілу низку негативних наслідків, а саме:

- заблокована оптимізація землеволодінь і землекористувань, що утворюються внаслідок паювання земель сільськогосподарського призначення, стимулюються негативні явища землекористування – черезсмузжя (розташування між декількома земельними ділянками, що належать на праві власності, користування одній особі і розташовані в одному масиві земель сільськогосподарського призначення); вкраплення (чужорідна частина); малоземелля (недостатня забезпеченість землею для ведення сільського господарства) тощо;
- селяни старших вікових груп та їх спадкоємці не можуть реалізувати своє право власності на землю;
- блокується створення великих, конкурентоспроможних сільськогосподарських підприємств;
- знижується кредитоспроможність сільськогосподарських виробників через неможливість іпотечного кредитування.

Дискусійним залишається питання, як співвідноситься обов'язок іноземних фізичних та юридичних осіб відчужити земельні ділянки сільськогосподарського призначення, отримані ними у спадщину (ч. 4 ст. 81 та ч. 4 ст. 82 ЗК України) із встановленим мораторієм на продаж сільськогосподарських земель. Доречним було б приєднатись до думки П. Ф. Кулинича, за якою на вказані випадки мораторій не поширюється, з огляду на системне тлумачення ЗК України та з урахуванням ступеня пріоритетів, які забезпечуються його окремими нормами [4, с. 28–38].

Наукова спільнота вважає, що обмеження чи навіть позбавлення власників можливості розпоряджатися їхніми земельними ділянками фактично здебільшого означає позбавлення власника більшої частини благ, які могло б принести йому здійснення права власності.

А. М. Мірошніченко зазначає, що така ситуація матиме місце, скажімо, коли особа володіє невеликою за площею ділянкою сільськогосподарського призначення, яку економічно недоцільно використовувати за цільовим призначенням [5, с. 118–126].

На думку науковців, приватні господарства та дрібні фермери опиняються в абсолютних аутсайдерах земельного ринку – вони мають найменший (навіть порівняно з вітчизняними агрохолдингами, не кажучи про іноземні) обсяг власного інвестиційного капіталу та вкрай обмежений доступ до кредитних коштів. Існує обмеження можливостей для придбання землі у власність, які можуть виникнути при його скасуванні, а саме:

- скуповування великої кількості землі фінансово-промисловими групами, що може призвести до «обезземелення» селян;
- селяни матимуть змогу відчужувати земельні ділянки сільськогосподарського призначення за ціною, яка є істотно нижчою за економічно обґрунтовану;
- у власності фінансових установ під час переходу заставної землі у власність заставоутримувача можуть сконцентруватися великі площі земельних ділянок (паїв);
- великі площі земель сільськогосподарського призначення скуповуватимуться фінансовими спекулянтами з метою подальшої перепродажі за вищою ціною, що призведе до зростання вартості аграрної продукції і цим самим є ймовірність спричинення інфляції [6, с. 284–293].

У контексті законодавчої заборони, частина населення вважає за доцільне продати належну їм ділянку сільськогосподарського призначення, а інша – бажає її купити. Суб'єкти земельних відносин знаходять способи уникнення законодавчої заборони. Досить часто створюється ситуація фіктивного боргу. Власник паю виписує боргову розписку на певну суму майбутньому покупцеві. Після спливу строку виконання зобов'язання за розпискою, коли борг вже фактично прострочено, процедура залишається на рівні суб'єктів міжособистісних земельних відносин.

Заслужений юрист України, професор Г. І. Балюк сконцентрує увагу на тому, що «...майже всі агроформування створені на засадах орендних відносин, до того ж більш як 80 % паїв передано в короткострокове користування, за таких умов відбувається процес відчуження реальних власників землі від своїх наділів». Зрозуміло, що ринок землі потребує залучення додаткових коштів. У будь-якому разі будуть наявні обмеження. Операції з сільськогосподарською землею повинні здійснюватись під контролем держави [7, с. 157–160].

Зауважимо, що на сьогодні в Україні ціна землі є не вигідною аграріям. Адже вони укладали договори кілька років тому на тривалі періоди, тому й намагаються зберегти статус-кво. Дія мораторію для них є вигідною, оскільки власник, який не в змозі самостійно обробити свою земельну ділянку, змушений її здавати. Такі дії як для власників землі, так і для держави загалом, і для розвитку аграрної галузі поготів, швидше, великий системний мінус, ніж плюс. Ринок землі повинен бути прозорим, справедливим, конкурентним, ефективним і запобігати тіньовим оборудкам – на сьогодні ці передумови не забезпечені, а належне правове поле відсутнє. Найбільші ризики може містити сам Закон про обіг земель. До сьогодні не зрозуміло, чи будуть обмеження на максимальну кількість земельних ресурсів, які можуть бути зосереджені в одних руках; чи буде дозволено іноземцям купувати землі; хто буде перевіряти прозорість угод на покупку землі тощо [8, с. 59–65].

У наукових працях економіста Олега Пендзина відображено застереження, що «... все це може створити передумови для зосередження великого обсягу земель в одних руках, і не обов'язково українських, ми будемо українцями на чужій землі». Крім того, економіст вважає, що «... не варто відкривати ринок на низьких позиціях: девальвація гривні ставить в неконкурентне положення українського фермера проти великого бізне-

су та іноземців» [9, с. 88].

Висновки. Отже, проаналізувавши чинне законодавство України, наукові публікації відомих вчених, економістів, політиків, правознавців, зважаючи на їхні позитивні та негативні вислови щодо мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення, можна зробити висновок про те, що існують як загрози, так і перспективи земельного мораторію. На цей час є низка негативних наслідків мораторію, які потребують негайного вирішення, внесення змін до чинного законодавства, бо мораторій стримує розвиток сільської місцевості та сільського господарства, перешкоджає перерозподілу земельних ресурсів до більш ефективного власника та виробника, знижує ціну оренди та доходи власників, а також обмежує доступ до кредитних ресурсів. За таких умов ринку землі не існує, фермери та дрібні землевласники не мають стимулів до інвестування. Як наслідок, значну частину земельних наділів орендують великі компанії, які мають суттєвий вплив на соціальну структуру села. Продуктивність земель далеко не відповідає потенціалу України, оскільки для її покращення потрібні довготривалі інвестиції. Закордонні інвестори, компанії, що мають необхідні знання та обладнання, вагаються інвестувати в Україну через недосконалість юридичних гарантій. Для покращення сільськогосподарського сектора потрібен сприятливий правовий клімат. Зі свого боку скасування мораторію може призвести до економічного зростання. Але треба пам'ятати, що скасування мораторію на землю є великою мірою не економічним, а політичним рішенням, оскільки існує ризик масового скуповування українських земель іноземцями, як наслідок, повна втрата права власності та підконтрольності своєї території.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю) : Закон України від 18.01.2001. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 11. Ст. 55.
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4.
4. Кулинич П. Ф. Правочини щодо земельних ділянок: деякі теоретичні та практичні аспекти. *Земельне право України*. 2006. № 4. С. 28-38.
5. Мірошніченко А. Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2010. 270 с.
6. Літошенко О. Проблема мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення. *Правове регулювання економіки*. 2014. № 14. С. 284-293.
7. Балюк Г. Дотримання вимог земельного законодавства як вимога забезпечення національної безпеки України. *Земельні відносини і просторовий розвиток в Україні: матеріали Міжнар. наук. конф. (13-14 квіт. 2006 р.)* ; у 2-х ч. ; відп. ред. Б. Данилишин. Київ : РВПС України НАН України, 2006. Ч. I. С. 157-160.
8. Євдокимов М. О., Кравченко О. В. Внесення змін і доповнень до Земельного кодексу України – необхідна передумова вдосконалення державного управління землями. *Землевпорядний вісник*. 2004. № 4. С. 59-65.
9. Організаційно-правові проблеми розвитку аграрного і земельного ринку в Україні : Наукова доповідь. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. 88 с.

Надійшла до редакції 04.12.2020

References

1. Konstytutsiya Ukrayiny vid 28.06.1996 [The Constitution of Ukraine of 28.06.1996]. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 1996. № 30. St. 141. [in Ukr.]
2. Pro uhody shchodo vidchuzhennya zemel'noyi chastky (payu) [On agreements on alienation of land share (share)]: Zakon Ukrayiny vid 18.01.2001. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 2001. № 11. St. 55. [in Ukr.]
3. Zemel'nyy kodeks Ukrayiny vid 25.10.2001 r. [Land Code of Ukraine of 25.10.2001] *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 2002. № 3-4. [in Ukr.]
4. Kulynych P. F. Pravochyny shchodo zemel'nykh dilyanok: deyakі teoretychni ta praktychni aspekty [Deeds concerning land plots: some theoretical and practical aspects]. *Zemel'ne pravo Ukrayiny*. 2006. № 4. S. 28-38. [in Ukr.]
5. Miroshnychenko A. Koliziyi v pravovomu rehulyuvanni zemel'nykh vidnosyn v Ukrayini [Collisions in the legal regulation of land relations in Ukraine]. 2-e vyd., pererob. i dop. Kyiv : Alerta ; KNT ; TSUL, 2010. 270 s. [in Ukr.]
6. Litoshenko O. Problema moratoriyu na prodazh zemel' sil's'kohospodars'koho pryznachennya [The problem of the moratorium on the sale of agricultural land]. *Pravove rehulyuvannya ekonomiky*. 2014. № 14. S. 284-293. [in Ukr.]
7. Balyuk H. Dotrymannya vymoh zemel'noho zakonodavstva yak vymoha zabezpechennya natsio-nal'noyi bezpeky Ukrayiny [Observance of requirements of land legislation as a requirement to

ensure the national security of Ukraine]. *Zemel'ni vidnosyny i prostorovy rozvytok v Ukraini: materialy Mizhnar. nauk. konf. (13–14 kvit. 2006 r.)*; u 2-kh ch.; vidp. red. B. Danylyshyn. Kyiv: RVPS Ukrainy NAN Ukrainy, 2006. CH. I. S. 157-160. [in Ukr.]

8. Yevdokymov M. O., Kravchenko O. V. Vnesennya zmin i dopovnen' do Zemel'noho kodeksu Ukrainy – neobkhidna peredumova vdoskonalennya derzhavnoho upravlinnya zemlyamy [Making changes and additions to the Land Code of Ukraine - a necessary prerequisite for improving public land management]. *Zemlevporyadnyy visnyk*. 2004. № 4. S. 59-65. [in Ukr.]

9. Orhanizatsiyno-pravovi problemy rozvytku aharnoho i zemel'noho rynku v Ukraini [Organizational and legal problems of agricultural and land market development in Ukraine]: Na-ukova dopovid'. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V. M. Korets'koho NAN Ukrainy, 2005. 88 s. [in Ukr.]

SUMMARY

Liliya V. Mezhevska, Mariya A. Kapinus. Land moratorium: threats and prospects.

Currently, there are a number of negative consequences of the moratorium that need to be addressed immediately, amendments to existing legislation because the moratorium hinders rural development and agriculture, prevents the redistribution of land resources to more efficient owners and producers, reduces rent and owners' incomes, and limits access to credit resources. Under such conditions, there is no land market, farmers and small landowners have no incentive to invest. As a result, a significant part of land plots is leased by large companies, which have a significant impact on the social structure of the village. Land productivity is far from Ukraine's potential, as long-term investments are needed to improve it. Foreign investors, companies with the necessary knowledge and equipment, are reluctant to invest in Ukraine due to imperfect legal guarantees. A favorable legal climate is needed to improve the agricultural sector. In turn, lifting the moratorium could lead to economic growth. But it should be remembered that lifting the moratorium on land is largely not an economic but a political decision, as there is a risk of mass purchase of Ukrainian lands by foreigners, resulting in the complete loss of ownership and control of their territory.

Thus, analyzing the current legislation of Ukraine, scientific publications of famous scientists, economists, politicians, lawyers, given their positive and negative statements about the moratorium on the sale of agricultural land, we can conclude that there are both threats and prospects for a land moratorium.

Keywords: moratorium, agricultural lands, land ownership, purchase and sale, land reform, land market, Land Code of Ukraine.

УДК 347.615

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-4-156-160

Юлія УС[©]

викладач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ НАРАХУВАННЯ АЛІМЕНТІВ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕВИКОНАННЯ ЗАБОВ'ЯЗАНЬ

На жаль, вже протягом десяти років Україна є європейським лідером за кількістю розлучень, адже українці розривають шлюб майже удвічі частіше, ніж європейці. Якщо розлучається пара, в якій є дитина, тоді з найбільшими труднощами стикається та особа на утримання якої залишається неповнолітня дитина. Завжди в юридичній практиці були батьки, які невідповідально відносились до сплати аліментів на утримання власного сина чи доньки. Ця особа усіляко намагається уникнути фінансової відповідальності, тому саме це питання є величезною проблемою на теперішній час.

Розглянуто способи стягнення аліментів на дитину та важелі впливу у разі невиконання або неналежного виконання обов'язку щодо утримання дитини.

Ключові слова: аліменти, стягнення аліментів, виконавче провадження, примусове виконання рішення суду.